

Když smrt přichází do našeho domu

Rolf Megow

O smrti básníka Matyáše Claudia (†1815) se vypráví toto: „*Když ležel na smrtelném loži, zůstal jeho duch až do konce bdělý a čilý. Snažil se uchopit podstatu okamžiku, ve kterém dochází k tajuplnému odtržení duše od těla. ‚Celý svůj život‘ pravil, ‚jsem pro tento okamžik studoval, ale stále ještě chápu z toho, jak to bude, tak málo, jako za dnů nejlepšího zdraví.‘ Byl přesvědčen, že krátce před tím, než se člověk definitivně rozloučí se zemí, může jednou jasně pohlédnout do onoho světa, do kterého nyní vstupuje. Se zatajeným dechem čekal na toto zjevení. Chvilí ležel, oči široce otevřené, s pohledem upřeným vzhůru, a pak hlasitě řekl: ‚Nyní je konec!‘ obrátil se na bok, daruje své ženě Rebece poslední láskyplný pohled a šeptal: ‚Dobrou noc, dobrou noc!‘*“ Toto je jedna z mnoha příkladných smrtí, kterými se — dříve více než nyní — umíralo: tak jasný, tak plně srozuměn s probíhajícím děním a zároveň také tak hluboce vnořen do atmosféry domácího míru. Takovou smrt nesmíme posuzovat jako osobní, momentální výkon. Stojí za ní napůl vědomý, napůl nevědomý niterný postoj k umírání. Smrt se tu zjevuje jako velký slavnostní cíl, který člověku dává možnost přerůst sebe sama. Patří se jí bděle spoluprožít a přesně pozorovat — nejen na jiných, nýbrž i na sobě. Kdo to ale dnes dokáže: svou vlastní smrt v okamžiku umírání pochopit jako otázku poznání a výzvu k pozorování, místo toho, aby ji člověk prostě vytrpěl?

A přece: poslední básníkova slova ukazují, že osobní síly, ze kterých bylo možné ještě jednou dosáhnout těchto výšin, nejsou již zcela nosné. Svůj stín sem vrhá jiný způsob vnitřního postoje, který nalezneme umělecky ztvárněn například v Schillerově děsuplné básni „Mrtvolná fantazie“. Zde ztemní pohled k nebi a do popředí se dostává osud rozkládajícího se těla. Zde se smrt stává vstupem do těsného domu, do studeného hrobu, stává se dlouhým spánkem a nakonec rozkladem a nicotou. Zde se rodí podivná představa, že je možné nalézt zemřelé pod zemí, a také dnes jsou hledání a pietní péči o hroby uctívání ponejprv právě tam.

Žádný div, že se den, který nás tam povede, pokoušíme vytlačit ze svého vědomí. O smrti se dnes hovoří pokud možno málo a je-li to nutné, pak se zastírajícími slovními spojeními: „*jemu je dobře*“, „*zavřel oči*“, „*není ho více*“. Stárnoucí člověk žije stále dál, jako by před ním ležel život bez konce. Je pyšný na to, co tělesně stále ještě zvládne, a necítí se vnitřně potvrzen, když se ukáže, jak mládež duchovně převyšuje, nýbrž když jí tělesně jakžtakž stačí. Jeden člověk, kterému jeho přítel k osmdesátým sedmým narozeninám napsal, že má nyní tedy také už velkou část svého života za sebou, si trpce stěžoval na netaktnost této poznámky. A tak jako myšlenka, je i praxe umírání ze života a z každodenní zkušenosti odsouvána do ústraní. Tento postoj nalezneme, i když v různých stupních, skoro u všech lidí, nezávisle na jejich vzdělání, životním názoru a národnosti. Členové církví a náboženských společenství tu netvoří žádnou výjimku: výzkumy veřejného mínění ukázaly, že strach ze smrti je mezi nimi rozšířen stejně jako mezi ateisty.

Se stejnou bezradností, s jakou se setkáváme u jednotlivců, se setkáme, když požádáme o radu veřejné autority. Věda nemá žádnou odpověď, přirozeně krom toho, že biologie, chemie a fyzika dokáže podrobně popsat rozkladné procesy v těle.

Smrt, záhrobí, zmrtvýchvstání jsou v podstatě nevědecké pojmy, a proto se ve velkém chrámu vědy nevyskytují, a tak není možné získat od ní odpověď. Křesťanská vyznání disponují ještě starou obraznou moudrostí o nebi a pekle, o ráji a posledním soudu, ale nedokáží tyto obrazy otevřít modernímu vědomí. Poukazují — a i to je znamením bezradnosti — na neproniknutelné Boží rozhodnutí, anebo se jednoduše přikloní k materialismu nejpůvodnějšího druhu.

Smrt ovšem není jednou z událostí našeho života, smrt je tou největší událostí vůbec. Představme si jen, že by jí nebylo! Za námi by byla širá, nepřehledná a splývající minulost, před námi by ležela nekonečná budoucnost, bez cíle a nutnosti sebrat všechny síly — v nekonečnu času bychom museli ztratit sebe sama. Smrt dává našemu životu obrys. Ona nám dává sílu se vzchopit. Nutí nás k činnosti. Smrt nás činí námi samými a zároveň nám dává naději, že budeme od svých nedostatků jednou osvobozeni. Nevděčíme jí za nic menšího než za všechno — též za život, tím, že jej vzala dřívějším generacím a vytvořila nám tak místo. Smrt je nám všem, mladým i starým, zdravým i nemocným stejně blízko. Moderní životní poměry, například pouliční provoz, to s sebou přinášejí. Mít ji stále před sebou není jen losem stáří, nýbrž každého.

Proto bychom se měli snažit o pravý a osobní poměr ke smrti. Protože trvalé nebrání na vědomí tak zásadní skutečnosti může mít jen tragické následky, jak pro jednotlivce, tak pro společnost.

*„Před každým obraz tane toho, čím se má stát.
Než se tím vsutku stane,
nemůže v míru spát.“*

Takové básnické slovo — od Friedricha Rückerta — se nesmí chápat jen jako krásné umělecké dílo. Ukazuje nám na niternou skutečnost, která k předcházejícím odstavcům přidá ještě další hledisko. Poukazuje na existenci niterného obrazu toho, čím se máme stát, který leží hluboko v naší duši. Branou zrození přinášíme tento obraz s sebou do života. Každý má svůj zcela individuální, nenapodobitelný předobraz, který jej činí jedinečnou lidskou bytostí. Všechny duchovní snahy, všechny otázky po sobě samém, ano i všechny osudové události by se měly chápat jako nepřetržitý pokus si tento obraz uvědomit a pak jej naplnit. A ještě v hodině smrti stojí ve své mohutnosti před námi, anebo dokonce teprve tehdy, když se všechny ostatní skutečnosti stanou vratkými, pak teprve povstane tento obraz jasně před námi. Tento obraz našeho cíle a naší budoucnosti nás upozorňuje na to, že jsme ještě nedokonalí, že ještě nejsme zcela „člověkem“. Náš přítomný stav je ve vztahu k němu v nejlepším případě skicou — v nejhorším případě karikaturou. A právě na konci života je zřetelné, že je to pro jeden pozemský život příliš velký úkol, než abychom jej mohli vyplnit. Nezávisle na tom, jak dalece se jednotlivý člověk dokáže vyvinout, kolik zralosti a moudrosti dosáhne; nikdy nemůže říci, že to stačí, nikdy se nesmí zastavit a až do poslední hodiny musí plnit povinnost a pracovat k tomuto cíli. Jistě, můžeme se chovat, jako by to všechno nebylo. Pak vyvstane obraz nemoudrého starce, který jen nadšeně bloudí ve vzpomínkách na své mládí, minulými činy se pyšní a mladšími není brán zcela vážně, přes možná ještě přítomnou tělesnou svěžest. Správně zralý stárnoucí člověk bude mít, jako kdysi Sokrates, zážitek „*vím, že nic nevím*“, bude cítit, jak nepatrné je jeho vědění a jak málo toho dokáže, pocítí, jak mnoho zbývá ještě vykonat.

Při narození dostaneme zároveň prostředky na cestu za naším budoucím obrazem, a to v hojnosti. K tomu patří naše nadání a schopnosti, stejně jako prostředí, do kterého jsme se narodili, se všemi jeho možnostmi. Nejdůležitějším prostředkem je ale naše tělo, s jeho k vnímání připravenými smyslovými orgány, myšlenky nesoucím mozkem, k tvoření připravenými rukama. Tělo, které se celou svou smysluplnou stavbou podobá zázračnému nástroji, se kterým můžeme krok za krokem budovat podle v nás jsoucího plánu, tak jako sochař kousek po kousku vysekává z hrubého kamene podle své tvůrčí myšlenky své dílo. Proto je dobré, když máme tělo v úctě, pečujeme o ně a udržujeme je v použitelném stavu. Jen ten, kdo charakter těla jako nástroje ducha zneuznává, jej může považovat za něco nedůležitého nebo dokonce zlého.

A přece je to právě tělo, které nás od našeho předobrazu oddaluje. Na jedné straně se opotřebovává jako každý nástroj, takže nakonec nemůže plnit své úkoly. Již na tom je zřetelná milost možnosti zemřít. Kdo by nechtěl odložit své tělo, podobal by se sochaři, který by se svými tupými majzlíky chtěl dále pracovat a neviděl, jak tím jeho dílo trpí. Na druhé straně, a to je závažnější, drží naše tělo pevně nezměněné plody a výtěžky našeho života a nepřipustí, abychom je již nyní sjednotili s naším předobrazem. Kdo si například osvojí schopnost hrát na nějaký hudební nástroj, nemůže tuto svou schopnost přímo proměnit v niternou podstatu; kdo se naučí myslet nějakou významnou myšlenku, nepocítí zároveň s ní okamžité posílení morálních sil ve svém nitru (zítra může klidně učinit zas něco zlého!); kdo pomáhá, ten nezazáří již nyní jasně ve svém já — ale též, kdo spáchá nějaký zločin, ten neztemní okamžitě ve své duchovní bytosti a nebude ve své inteligenci nebo v možnosti konat zase dobro nijak omezen. Jen první krok takového zniternění je dán žijícím, jeho naplnění je přenecháno době po smrti. Tělo se tak podobá nástroji, kterým sice můžeme shromažďovat s plody našich životů mnoho materiálu, který ale nedovolí jej bytostně proměnit a včlenit do našeho ideálního budoucího obrazu.

Ještě jednou, nově, se tu ukazuje vznešená velkolepost smrti. Smrt nás převádí z doby sběru do doby zpracování. Otvírá nám, co bylo během života zavřené. Nechává dojít naplnění, o něž jsme se stále snažili. Sjednocuje nás s naším ideálním budoucím obrazem, od kterého nás tělo dalekosáhle odděluje. A vede nás tím k nám samým.

Jak jinak budeme nyní posuzovat smrt, když vstoupí do našich životů anebo bude dokonce stát před námi samými! Jistě ji nemůžeme přivítat jen s radostí. Smrt a příprava blízkého člověka na ni zůstane důvodem ke smutku a bolesti. Také zůstane pro umírajícího ztrátou, protože mu bude odňat nástroj ke sbírání dalších životních plodů. A často musíme s bolestí říci: Co nebylo do této chvíle sebráno, to musí zůstat ležet a zůstane jako zátěž otevřeno pro příští pozemský život. Na druhé straně ale napříště neuvídíme ve smrti něco nesmyslného, nesrozumitelného, životu nepřátelského, stane se nám dobrou a smysluplnou součástí života, ba co víc: slavnostním okamžikem. Jinak budeme stát u úmrtního lože našeho bližního a jinak doprovázet jeho poslední smrtelnou chorobu. Neboť víme, že se chystá předstoupit před svou vlastní duchovní bytost. Velikou a zářící ji před sebou spatří v okamžiku smrti, tak jak byla pro tuto chvíli uchována v ruce Kristově. Nyní se s ní může sjednotit, může se spojit se svou budoucností. Nejen časově, nýbrž i kvalitativně můžeme o zemřelých říci, že nás „předešli“.

Též v praktickém zacházení se budeme snažit jednat přiměřeně slavnostnosti smrti. To platí již pro zařízení úmrtní místnosti. V nemocnicích leží umírající často s ostatními pacienty a je vystaven normálnímu nemocničnímu provozu, až nakonec bude odstaven do známé „úmrtní místnosti“, která je neosobně, ale hygienicky naprosto bezchybně zařízená. Snad je to tak nutné. Ale v každém případě je vhodné zvážit, zda není možné převést umírajícího domů. Umírající touží po známém, milém prostředí, ve kterém se i smrt zjeví jako něco důvěrně známého — a to po právu: ani ostatní slavnosti života si nepřejeme prožít v neosobní atmosféře. Kde to domácí atmosféra dovolí, nemělo by toto přání umírajícího zůstat nesplněno.

Ale i úmrtní místnost doma vyžaduje láskyplnou pozornost. Často se podobá neuklizenému skladu léků a ostatního lékařského materiálu a je silně odcizena svému původnímu vzhledu. Ale právě důvěrné prostředí působí hojivě a změny mohou být jen zkrášlením. Květiny a vůbec rostliny, které trpící už možná v přírodě nikdy neuvidí, jsou tichými a obzvláště milými přáteli. Okno, i kdyby z něj byl vidět jen kousek nebe a nebo střechy, ať leží v zorném úhlu umírajícího. Vjemy, které již vyprávějí o jiném světě, působí svým zvláštním způsobem: obraz zmrtvýchvstalého Krista, obraz oltáře anebo nás předešlého milého člověka. Díváme-li se na těžce nemocného člověka jako na „hlavní postavu“ a ne jako na objekt péče, díváme-li se na něho jako na někoho, kdo v tomto okamžiku není o nic méně hodnotný než úplně zdravý člověk, jako na někoho, kdo je o něco před námi, pak vycítíme láskyplným smýšlením, co je správné.

Ale nejen na vnější věci, také na nitro musíme brát tvář v tvář umírajícímu zřetel. Jemu i nám bude opatrné naslouchání pozůstalých znamenat víc než neovládnutý smutek a nepřetržitý tok slz. — K niterné kultuře u úmrtního lože patří též opravdovost, odstranění veškeré lži. Musíme se ale vyrovnat s otázkou: Smíme smrtelně nemocnému říci, jak to s ním vypadá? Každý člověk má v zásadě právo vědět všechno, co má pro jeho osobu nějakou důležitost. Běžně v životě je nám též nemilé, když někdo ví něco, co se nás týká, ale nechá si to pro sebe. To platí i pro smrt. A nesmíme se mýlit: sdělení umírajícímu o tom, jak to s ním vypadá, je pro něj často vysvobozením. Jistě, v prvním okamžiku bude touto informací otřesen. Pak ale často ustoupí nutkání snažit se odumírající tělo za každou cenu udržet, každodenní starosti se stanou méně závažnými a nastoupí všeobecné uvolnění. To, že nemocný příliš brzo rezignuje, je méně pravděpodobné, než se obecně předpokládá. Často cítí pacient sám, že stojí těsně před smrtí, je citlivější než ve dnech plného zdraví a dokáže znamení ze svého okolí správně vykládat, a to i beze slov. Pokud jsou jeho naznačení zamlouvána, například obratem: Ne, to nesmíš říkat, jistě se zase uzdravíš, pak se cítí nepochopen a osamělý. V každém případě má trvalá lež neblahé následky — pro umírajícího nyní a pro pozůstalé později, když zjistí, jak tato skutečnost kalí jejich vzpomínky na zesnulého. Samozřejmě to neznamená, že se na nastíněnou otázku dá odpovědět zásadně ano. Stav vědomí a vnitřní zralost, obraz, který si nemocný vytvořil — anebo nevytvořil — o umírání a smrti, otázka, zda někdo z příbuzných může vést takový rozhovor — to vše je třeba dobře zvážit. Jako poradce a zkušenější přítel může být k poradě o všech těchto otázkách přizván i kněz, o jehož působení u lůžka umírajícího bude ještě řeč. On bude moci též vést rozhovor s umírajícím. Kněží Obce křesťanů jsou ochotni podat pomocnou ruku i lidem mimo okruh jejich sborů.

Pomalé, často bolestiplné umírání není méně milostiplné než „rychlá smrt“. Mnozí si přejí to druhé, náhlé odpadnutí uprostřed práce. Ale je takový nepřipravený vstup do duchovního světa, nečekané stanutí před svou vlastní duchovní bytostí skutečně tak žádoucí? Co prožívá pomalu umírající, je příprava, je to možná předžívání prvních posmrtných zážitků — i když si to vědomí ne vždy připouští.

K této přípravě a předžívání patří na prvním místě bolest. Bolesť naplněné tělo bude po smrti snáze postrádáno. Nějakou dobu po smrti prochází zemřelý územím bolesti a vstoupí tak na známou půdu. Proto nemůže být žádným ideálem „osvobodit“ umírajícího od bolesti. Přesto to nesmí být žádné dogma, je třeba počkat, co trpící chce nebo může zvládnout. Lidé, kteří berou léky proti bolestem, se mění ve svém vědomí a ve svých sděleních. Cosi cizího a temného se přes ně rozprostře a zastíní slavnost umírání. Naproti tomu okolo lidí, kteří své bolesti klidně snášejí, září navzdory všemu utrpení jemné duchovní světlo, které může spoluprožívající zaznamenat jen s největší úctou a úžasem.

Poslední čas před smrtí se často podobá spánku či bezvědomí. Povrchní dech je nepravidelný a chraptivý, oči jsou buďto zpola nebo úplně zavřené, ruce hmatají neklidně po povrchu přikrývky. Jako spoluúčastníci si můžeme říci, že zážitky umírajícího jsou nyní úplně jiného druhu. Od tohoto okamžiku nemůžeme cestu jeho duše sledovat smyslovými orgány svého těla. Jemu již z dálky září světlo nadsmyslna. Zároveň se ale zjemňuje jeho schopnost vnímat okolní svět, v žádném případě nesmíme ze skutečnosti, že na nic „nereaguje“, vyvodit závěr, že nemůže nic vnímat. Nejen zvuky a slova, nýbrž i nálady a myšlenky může možná vnímat s plnou jasností. Neláskyplné slovo či nepříjemné sdělení mu mohou způsobit bolest.

A okamžik smrti — jak vznešený je, s jakou plností světla a s jakou krásou obklopuje odcházejícího člověka, nezávisle na tom, jak žil a co ho čeká, co bude možná muset na dalších stupních svého vývoje prodělat! Proto od něj nebudeme utíkat, nýbrž jej v naprostém klidu a úctě doprovázet. Modlitba Otčenáš, nahlas vyslovena do prostoru, vede umírajícího přes práh. A též doba po tom je naplněna posvátným klidem. Zemřelý je ještě velmi blízko, ještě je zcela zde, obrácen k duším pozůstalých. Umírání je pomalý proces, stupňovitý vývoj, který není se zástavou dechu zdaleka ukončen.

Tato blízkost zemřelého se často ukazuje v jemných proměnách jeho tváře. Na nich je zřetelné, jak opatrně se duše odpoutává od těla a jak dlouho k němu má jemný vztah. Proto by zemřelý neměl být hned odstraněn z domu a pokud to okolnosti dovolí, měl by být odvezen až po třech dnech. Také pitva, i když by způsobila jen nepatrnou změnu na těle zemřelého, působí rušivě. Pohled zemřelého je ale již obrácen směrem od těla a zří svůj věčný vývojový obraz, takže se může s případným zásahem do odloženého těla vyrovnat. Proto je možné, po opatrném zvážení, dát souhlas k pitvě, pokud k tomu lékaři mají důležitý důvod.

Po nastalé smrti je vhodné úmrtní místnost znovu uklidit a vyzdobit, a to tak, aby to odpovídalo nové životní cestě, po které zesnulý nyní kráčí. Ještě důležitější jsou ale naše myšlenky a pocity. Příčinnivost, vyřizování vnějších formalit, zrušení domácnosti a podobně, by neměly zaplnit naše nitro. Tichá modlitba u lůžka zesnulého a čtení evangelia podle Jana, které může trvat hodiny a dny, nejsou jen pomocí pro

zemřelého, nýbrž jsou i nejkrásnější útěchou pro pozůstalé. Mohou se přitom dostavit mnohé tiché zážitky se zesnulým a jeho bytost se nám přiblíží ze zcela nové strany.

Do této chvíle jsme zcela vynechali to, co k osobním snahám může připojit spoluúčast kněze. Kněz není jen někdo, kdo je v podobné situaci zkušený, nýbrž spravuje též rituály, které umírajícímu staví v nadosobním smyslu most. Bude nemocného ve stálém kontaktu s příbuznými navštěvovat a v dalším průběhu nemoci tyto návštěvy možná i denně opakovat. Bude se s ním modlit a číst s ním evangelium. Doprovodí podle možnosti okamžik smrti a bude v následujícím čase oporou pozůstalým. — Následující rozprava se věnuje způsobu účasti kněze, jak je pěstována v Obci křesťanů.

Je-li někdo vnitřně spojen s obřadem Obce křesťanů, pak může být na jeho přání obřad posvěcení člověka sloužen u jeho lůžka anebo mu kněz přinese přinejmenším svaté přijímání. Je-li nemoc vážná a život v ohrožení, pak se k tomu připojí zpovědní rozhovor zakončený udělením svátosti zpovědi a vše bude korunováno požehnáním svátostí posledního pomazání. Ta není totožná se „svátostí nemocných“ staré církve a nemusí být udílena, až když je smrt jasně blízko, nýbrž může být též vyžádána tehdy, když je život a smrt na vahách (například před těžkou operací). Její mocná uzdravující síla, která povolá duši často i na dlouhý čas zpátky do těla, počítá ovšem s lidským duchem, který kultické snahy Obce křesťanů ve svém životě plně uznal a spoluprožíval.

Kněz Obce křesťanů může být povolán ke každému člověku, pokud jde o to, doprovodit okamžik smrti (například u těžké nehody), též v noci, či na vzdáleném místě. Je ochoten nemocného navštívit i předtím, natož pak v této velké hodině! Pohřební rituál není v první řadě utěšující proslov k pozůstalým, nýbrž obrací se zcela k zesnulému. Doprovázíme jej kousek do jeho nové domoviny tím, že jemu ku pomoci, i když v těle přebývajícím, přece poněkud překročíme práh smrti. Nikdo, kdo se tohoto rituálu jednou účastnil, se nemůže uzavřít jeho silnému působení.

Obec křesťanů může vykonat pohřeb pro každého člověka, pokud není známo jeho jasné odmítnutí. Přitom je jedno, jakým způsobem zemřel (například sebevražda), nebo k jakému světovému názoru se zesnulý přikláněl. V případě příslušnosti k jiné konfesi (například při dvojím členství) je samozřejmostí domluva s místním zástupcem dané církve. Pravidlem by mělo být, aby přání být pohřben Obcí křesťanů bylo včas prohovořeno a s příbuznými domluveno, případně u faráře zanecháno písemně, tak aby onen vzácný čas přímo po smrti nebyl rušen pochybami, nebo dokonce diskusemi. Též otázka, zda pohřeb ohněm či do země, může být prohovořena s farářem. Jen ve zcela zvláštních případech je třeba doporučit pohřeb do země, jinak je možné následovat vůli zesnulého a proti pohřbu žehem není tvář v tvář našemu dnešnímu vědomí námitek. Pohřební rituál předpokládá přítomnost těla zesnulého, které je mu též orientačním bodem. Slavnost nad urnou, po provedeném zpopelnění, může být jen poslední pomocí v nouzi.

První část pohřebního obřadu by se měla slavit ještě v úmrtním domě, ale ne bezprostředně po smrti, v nejlepším případě po třech dnech před odvezením těla nebo v pohřebním ústavu nad otevřenou rakví. Kde to není možné, bude tato část připojena k vlastní pohřební slavnosti. Ta má svůj správný čas též třetího dne po smrti a neměla by být příliš posunována. Snad ve všech kaplích a krematoriích je

možné se na tělo zesnulého před pohřbem ještě jednou podívat. Velmi často zůstane tato možnost nevyužita, protože si prý chceme zesnulého uchovat ve vzpomínkách, tak jak byl za života. Ale nesvede nás tu ve skutečnosti strach, že se budeme muset dívat na mrtvolu? Jistě se v prvním okamžiku musíme přemoci, abychom přistoupili k rakvi. A přece, přemůžeme-li se a vzdáme se této možnosti jen v opravdu odůvodněných případech, pak bude tato vzpomínka v budoucnu zvlášť silná a pomůže nám navázat jemné spojení s tím, kdo tuto tělesnou schránku kdysi obýval. I uložení urny může být doprovázeno farářem, který u hrobu přečte slova evangelia a prosloví Otčenáš.

Obec křesťanů koná též zvláštní obřad pro pohřeb dítěte.

Pro zesnulé členy Obce křesťanů se pak bude slavit Obřad posvěcení člověka, slavnostní bohoslužba, která stojí černou barvou na oltáři ve znamení pašijí a velikonočním evangeliem ve znamení zmrtvýchvstání. Tato bohoslužba přijímá zesnulého znovu do oltářního společenství žijících. Proto se může v plné vážnosti slavit jen pro někoho, kdo se již za života spojil s děním na oltáři. Správným dnem je k tomu sobota po pohřbu.

Tím vším ale není spojení se zesnulým skončeno. Na jedné straně žije jeho památka v kruhu příbuzných dál. Jakého druhu tyto vzpomínky jsou, záleží na tom, v jakém stavu zanechal zesnulý své pozemské záležitosti. Jsou-li v pořádku, pak to pro pozůstalé není jen vnější ulehčení. Jsou-li v nepořádku, pak se přes láskyplné vzpomínání rozprostře nadlouho kalný závoj. Budiž zde zmíněna důležitost včasné, pokud možno ještě ve zdraví sepsané, právně čisté závěti. Má-li být vzpomenu to na Obec křesťanů, pak je samozřejmostí, že by se to mělo prohovořit s farářem.

Ne vždy je využita hezká možnost zesnulému po dlouhou dobu něco „předčítat“. Vpravdě živě a výstižně si jej představíme. Pomoci může fotografie či dopis, který jsme od zesnulého obdrželi. Poté zazní slova, která i nyní pro něj mají význam — taková slova obsahují například evangelia.

Na druhé straně bude památka na něj pěstována v obci. Nejen že bude při sborovém večeru či na dušičky ještě jednou vyvolán obraz jeho života. Obřad posvěcení člověka je bez žijících v Duchu nemyslitelný. Modlíci se obec se k nim několikrát během každé bohoslužby obrací s prosbou o pomoc pro žijící. Oni rozšiřují každou obec daleko za viditelné hranice. V první době po smrti jsou zesnulí odkázáni na naši pomoc a naše dobré myšlenky a jsou nám za ně velmi vděční — v bohoslužbě se tento vztah obrací. Zesnulí se stávají pomocníky a ochránci, kteří bez časové hranice doprovázejí naše životní cesty a podporují náš růst a vývoj.

Zanedlouho učiníme i my krok tou velkou branou. Ulehčili jsme ho těm, kteří nás předešli? Pak nás rádi přijmou a budou nám na cestu svítícími vůdci. A připravili, procítili a promysleli jsme tento krok dostatečně pro nás samotné? Pak bude právě smrt, která se nám ponejprv zdála tak temnou, nejzářivějším stovebním kamenem naší budoucnosti!

Ze sborníku *Das Tor der Geburt und das Tor des Todes*,
Obec křesťanů, Berlín, 1975, s. 103—117

Z němčiny přeložil Tomáš Boněk.